

Стефанія Яворська,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри української мови
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Удосконалення змісту теоретичного і практичного матеріалу в підручниках з української мови (повоєнні роки)

Постановка проблеми. На різних етапах розвитку суспільства, залежно від конкретних умов, змінювалися форми і зміст навчання української мови в школі. Теорія і практика навчання української мови у другій половині минулого століття знайшли своє відображення в методичних працях, підручниках, що свого часу задовольняли нагальні потреби школи, а для нас мають наукову та історичну цінність

Джерелом для дослідження означеної проблеми є підручники А.О. Загородського, *В.С. Ващенко та Б.М.Кулика і Й.Я. Кудрицького, В.Шутько, А.П.Медушевського і М.К.Тищенка, Б.М.Куликом та А.М.Кулик*. У дослідженнях і публікаціях вони не знайшли достатнього висвітлення, хоча становлять чималу наукову цінність, а методичні ідеї їх авторів у тій чи тій формі вплинули на подальший розвиток теорії і практики навчання української мови в школі та створення підручників.

Мета статті: критично проаналізувати теоретичний і практичний матеріал підручників з української мови, що вийшли в перші повоєнні десятиліття; дослідити принципи їх побудови; з'ясувати погляди науковців на зміст, форми, методи і прийоми навчання, ступінь їх реалізації у практиці роботи школи; розкрити недоліки у трактуванні методистами окремих питань навчання мови..

Основний зміст дослідження.

Серед проблем, що їх розв'язувала в 40–50-х рр. тогочасна педагогічна наука, можна назвати такі:

1. Наукові основи побудови підручників і навчальних посібників з української мови.

2. Поєднання теорії з практикою у навчанні мови, умови успішного засвоєння учнями програмового матеріалу.

3. Розвиток мовлення і мислення учнів у процесі навчання мови.

4. Система роботи над орфографічними і пунктуаційними помилками.

5. Навчальне обладнання відповідно до змісту предмета, створення наочних посібників для навчання мови.

У повоєнні роки середні школи України працювали за стабільними підручниками з української мови *А.О. Загородського, В.С. Ващенко та Б.М.Кулика і Й.Я. Кудрицького*. поява яких припадає на кінець 30-х років.

Андрій Олександрович Загородський - викладач української мови Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка. Уперше його *“Граматика української мови”* (морфологію) було опубліковано в 1938 р., її 17-е видання – у 1956 р. Довгоочікувана книжка призначалася для шкіл з українською мовою навчання [1;2].

Підручник *А.О. Загородського* складається з розділів: *“Наука про мову”* (подано поняття про граматику, орфографію, пунктуацію), *“Речення”* (поняття про речення, розповідні, питальні, окличні, головні і другорядні члени речення, поширені і непоширені речення, додаток, означення, обставина, зв'язок слів у реченні, просте й складне речення), *“Фонетика”* (голосні і приголосні звуки, сумнівні звуки, склад, буквосполучення *йо,ьо*, м'який знак, апостроф, наголос, ненаголошені *е,и*), *“Морфологія”*: *“Склад слова”* (значущі частини слова, основа, закінчення, незмінні слова, вивідні і невивідні слова, правопис префіксів), *“Чергування голосних звуків”* (*о, е, з і; е, о* після шиплячих та *й; и, і* після шиплячих та *г, к, х* в основі слова; чергування *о з а; і – й, у – в*), *“Подвоєння і чергування приголосних”* (подвоєння, чергування приголосних, спрощення, прості і складні слова, складні скорочені слова, перенос слів, правопис слів іншомовного походження, загальне поняття про частини мови), далі – частини мови (самостійні та службові). Після частки подано зведення правил написання *не* і *ні* з іншими частинами мови.

Зауважимо, що в другому виданні (1939 р.) автор виділив з “Фонетики” в окремі підрозділи “Чергування голосних звуків” та “Подвоєння і чергування приголосних”, назву розділу “Будова слова” замінив на “Склад слова” і подав його в морфології (в першому виданні розділ “Будова слова” вміщено після “Фонетики”).

У підручнику уніфіковано з російською мовою деякі питання української мови, зокрема ліквідовано розбіжність у граматичних визначеннях, класифікації іменників за типами відмін (іменники жіночого і чоловічого роду на *-а, -я* зараховано до першої відміни), у правописі кількісних числівників на означення сотень та ін. Подано багато нового матеріалу, зокрема поняття про вивідні і невивідні основи, дві основи дієслів, активні дієприкметники минулого часу на *- ший*, присудкові форми на *-но, -то*; розподіл прикметників на групи за значенням, відносні займенники, правила переносу слів із рядка в рядок та ін.

Усіх частин мови налічується десять. Числівники за морфологічною будовою поділено на прості, складні і складені. На відміну від попередніх підручників, частці і вигуку надано статус службової частини мови, хоча у визначенні автор називає її службовим словом (с. 168). А.О.Загородський вважав, що такі зміни методично доцільні, оскільки полегшують вивчення правопису цих частин мови, сприяють глибшому розумінню їхньої будови.

Методика викладу теоретичного матеріалу така: спочатку подано визначення або правила, далі – приклади, додаткові роз'яснення чи винятки з правил у вигляді примітки, відтак – вправи для закріплення матеріалу. Букви-орфограми у словах виділено напівжирним, як і слова, на які треба звернути увагу. Для кращого засвоєння матеріалу подано таблиці. На сторінках 170–173 запропоновано вправи на повторення вивченого.

Теоретичний матеріал, що за обсягом відповідав вимогам чинної програми, подано повно, проте не завжди у формі, зрозумілій учням; є неточні й нечіткі визначення граматики (за автором, вона встановлює “правила запису”), узгодження, означення та інших граматичних понять (“Приляганням називається деякий смисловий зв'язок між словами в реченні, при якому пояснююче слово не узгоджується і не керується”); нерідко зустрічаються суперечливі думки про один

і той самий матеріал (сс. 2 і 117; 46 і 160; 150 і 151); є твердження, що не завжди відповідають науковим даним (наприклад, у фонетиці автор виділяє 21 звук, нечітко розрізняє звуки і букви, зазначає, що твердий і м'який приголосні – це один звук; букви *я, ю, є, ї* зараховує до голосних звуків та ін.); інколи порушується системність, послідовність, що негативно впливає на засвоєння учнями матеріалу (скажімо, спочатку на с. 119 подано відомості про відмінювання дієслів, а далі, на с. 132, – їхні види); деякі визначення важкі для сприймання (сс. 15, 23, 56); трапляються правила з морфології та правопису, що потребують уточнення. Як позитивне, слід зазначити те, що теоретичні положення підкріплено багатим ілюстративним матеріалом із творів художньої літератури, фольклору, публіцистики.

Крім теоретичної, у підручнику є практична частина. Більшість вправ відповідають методичним вимогам, сприяють свідомому засвоєнню знань. Завдання до них досить різноманітні – є тексти для списування, в яких треба вставити пропущені букви чи розділові знаки в кінці речення; тексти для усного і письмового аналізу, для читання й аналізу прочитаного, на придумування заголовків до прочитаних уривків, на виписування потрібних категорій слів, вправи на складання речень із відповідними словами, на складання схем тощо.

Проте в доборі вправ та ілюстративного матеріалу є недоліки, наприклад: дається завдання вставити пропущені букви, а у пропозованих текстах всі слова написані повністю (впр. 24, 62 та ін.); інколи у вправах аналізуються ті самі слова, що й у прикладах до правила (впр. 55, 72); є вправи недостатньо продумані: дається для виконання завдання на правило, яке діти вивчатимуть пізніше (впр. 58, 76); у вправі 153 дано завдання переписати речення, підкреслити в них складні прикметники, але жодного складного прикметника в тексті немає; на деякий граматичний матеріал (відмінювання дієслів теперішнього часу, вживання дієслів минулого часу замість майбутнього, правопис прислівників та ін.) подано мало завдань.

У практичній частині не враховано важливої методичної вимоги: матеріал для вправ має забезпечувати послідовність, системність у роботі над закріпленням правил (зокрема з орфографії), повторенням вивченого. З методичного погляду

вправи до тем дібрано правильно, проте наступні завдання на інші правила не пов'язані з попереднім матеріалом. Речення, наведені для ілюстрації правила, не всі бездоганні зі стилістичного погляду. Як у теоретичному, так і в практичному матеріалі є зайві повторення і недоречності (сс. 54 і 58; 21 і 48; 109 і 117).

Незважаючи на вади, в підручнику, порівняно з попередніми, багато позитивного: більше теоретичного матеріалу, більше уваги приділено правопису, є вправи на розвиток мовлення; у ньому загалом додержано методичних вимог.

У 1946 р. перша частина *“Граматики української мови”* А.О. Загородського вийшла сьомим виданням, виправленим і доповненим. Зміни внесено було як у теоретичну, так і в практичну частини, зокрема теоретичну частину узгоджено з українським правописом, вміщено новий матеріал; у практичній частині подано чимало нових текстів з більшим виховним і художнім значенням.

У різний час, підкреслюючи позитивні якості підручника, рецензенти І.І. Слинко (Радянська школа. – 1947 – № 7. – С. 62) та М.А. Жовтобрюх (Комуністична освіта. – 1939 р. – № 1. – С. 136–145) зазначали, що він потребує ще ретельного перегляду і редагування.

Потреба в новому підручнику була очевидна, тому Міністерство освіти УРСР, видавництво *“Радянська школа”* і відділ методики Українського науково-дослідного інституту (УНДІП) в 50-х рр. продовжували роботу над удосконаленням підручника української мови для середньої школи, залучивши до цього наукових працівників і вчителів-практиків.

1951 року підручник А.О. Загородського (ч. I) був перероблений відповідно до зауважень і вимог чинної програми. Це було його дванадцяте видання, в якому підкреслювалося значення фонетики в курсі мови 5–7-х класів (у попередніх виданнях фонетику помилково подавали як складову граматики). У підручнику поповнено розділ *“Словотвір”* параграфом *“Словникове багатство української мови”*. Внесено зміни у визначення частин мови, вилучено деякі параграфи, зокрема *“Найголовніші значення непрямих відмінків іменників без прийменників”*, *“Уваги до правопису голосних у деяких відмінкових закінченнях”* (§§ 45, 55 у попередньому виданні) та ін.

Треба сказати, що і в переробленому вигляді практична частина не була бездоганною: система вправ мало чим відрізнялася від попереднього видання; недооцінювався розвиток усного й писемного мовлення учнів на уроках граматики; надто багато традиційних вправ на списування й підкреслення, зовсім мало – на розвиток творчої активності учнів, збагачення лексики.

Вартий, проте, уваги ілюстративний матеріал книжки, взятий із найкращих прозових та поетичних творів українських письменників, фольклору, газет і забезпечував досить різноманітну тематику, жанри, підкреслював багату українську лексику і фразеологію.

Слід зазначити, що значні зміни й доповнення, безперечно, значно поліпшили підручник. Проте і він не цілком відповідав зрослим вимогам школи. Як зазначав рецензент А.П.Медушевський, нову навчальну книжку загалом переобтяжено матеріалом; очевидною була розбіжність між вимогами програми і розміщенням матеріалу, що з методичного погляду ускладнювало планування роботи вчителем (Українська мова і література в школі. – 1951. – № 3–4).

Тринадцяте, знову перероблене видання підручника вийшло 1953 р. У ньому враховано зауваження критики, проте неточності, огріхи залишилися. Вправами, наведеними в підручнику, не забезпечувалося систематичне повторення, закріплення раніше вивченого.

У 1946 р. вийшла друга частина *“Граматики української мови”* А.О. Загородського – синтаксис (для 6–7-го класів), складена з урахуванням останніх вимог науки, українського правопису. Зазнала змін і доповнень, порівняно з виданими раніше підручниками, синтаксична термінологія, орфографічні й пунктуаційні правила, тексти. Сформульовано багато визначень і правил. Зміни зачепили також ілюстративний матеріал, що поліпшило якість підручника [3]. Проте вад, огріхів, недоречностей і тут було чимало.

Друге видання підручника вийшло в 1947 р., у наступні два роки – третє й четверте. Кожне з них мало багато відмінностей від попереднього, що підкреслили рецензенти І.І. Слинько (Радянська школа. – 1947. – № 4), І.К. Білодід (Радянська школа. – 1948. – № 5). Зваживши на критику, автор вніс суттєві зміни: чіткіше сформулював правила й визначення відповідно до чинних тоді вимог

мовознавчої і педагогічної науки; в практичній частині поновив ілюстративний матеріал, вніс чимало нових вправ, розрахованих на самостійну творчу роботу учня. Але знову ж таки підручник не був бездоганний: майже всі приклади до правил – вірші, є недоречності і в завданнях до вправ, наприклад, *розставити розділові знаки*, хоча вони вже розставлені (вправа 241, с. 146) тощо.

А. Загородський встигне значно поліпшити якість четвертого видання підручника (1949 р.), яке вийшло вже після його смерті, але йому не поталанить зробити все, як прагнув і планував. Підручник став якщо не класичним, так принаймні рекордсменом у своїй категорії, витримавши не одне видання. Останнє, 14-е, було здійснене в 1959 р.

Внесок А.О. Загородського у методику викладання української мови в середній школі досить вагомий. Його науково-методичні праці, як зазначав І.К. Білодід (Мовознавство. – 1949. –Т. VIII. – С. 103), здобули вченому великий авторитет серед педагогічної громадськості. У статтях, оприлюднених у періодиці, вчителі завжди знаходили відгук на актуальні питання шкільної практики викладання української мови. Вже сам перелік його праць засвідчує, як Андрій Олександрович у творчому неспокої свого серця щиро дбав про поліпшення викладання мовних дисциплін: *“Вироблення орфографічних навичок в учнів”* (1945 р.), *“Дещо про культуру мови учня”* (1945 р.), *“До методики використання підручника української мови в V–VII класах середньої школи”* (1946 р.), *“До запровадження в школі нового правопису”* (1947 р.), *“Про засоби підвищення орфографічної успішності з української мови”* (1948 р.) та ін. Роботі з підручником він присвятив і кандидатську дисертацію (*“Праця з підручником української мови в 5–7 класах середньої школи”*), яку захистив у 1946 р.

Учений-методист був надзвичайно самовимогливим. Укладаючи підручники, він поліпшував їх від видання до видання, дбав, щоб вони забезпечували учням знання з української літературної мови, щоб у методичній побудові, формулюваннях правил, ілюстративному матеріалі не було формалізму, граматичної схоластики.

1948 р. у видавництві “Радянська школа” (Київ) побачив світ підручник для шкіл малописьменних *“Українська мова”*. Автор – В.Шутько [7]. Підручник

складався з таких розділів: “Грамматика і правопис” (с. 3–102, подано матеріал з орфографії, частин мови – іменник, прикметник, дієслово і основних відомостей з пунктуації) та “Ділові папери і робота з книгою” (с. 103–113), де вміщено зразки написання ділових паперів – адреси, заяви, анкети, доручення, телеграми, розписки, автобіографії, оголошення, протоколи зборів, дописи до газет, складання плану, виділення абзаців у текстах і методика їх опрацювання.

До теоретичної частини додається практична з різними завданнями (усіх їх 263), зокрема: *перетисати* (їх більшість), *виписати*, *утворити речення*, *виразно прочитати з відповідною інтонацією*, *вставити букви, слова*, *виділити їх рисками*, *придумати*, *провідміняти* та ін. Варті уваги вправи зі словником. Окремо виділено тексти з завданнями на повторення матеріалу, щоправда, досить одноманітні. Завдання до практичної частини спрощені. Очевидно, автор зважав на обмежені знання користувачів. Загалом книжка заслуговує позитивної оцінки.

Оскільки учні шкіл, студенти вузів і навіть аспіранти продовжували навчатися за підручником А.О. Загородського “Грамматика української мови”, рецензенти незмінно зауважували, що його треба доповнити то одним, то іншим матеріалом. Автор, поки був живий, а потім уже видавництво додавали такий матеріал, унаслідок чого підручник став надто складним для учнів 5–7-х класів і не відповідав новій програмі з мови, плуталися і вчителі. Зважаючи на це, видавництво “Радянська школа” випустило новий підручник “Українська мова”, укладений Б.М. Куликом та А.М. Кулик (1955, ч. 1) [5]. Призначався він для 5–6-х класів, відповідав вимогам програми, розвантажував від зайвого, другорядного і складного для учнів матеріалу. Правила і визначення подано згідно з науковими вимогами, викладено у приступній для учнів формі, чітко, зрозуміло і послідовно.

Основна перевага нового підручника – в його практичній частині, що містить багато різноманітних вправ. Усні переважно на спостереження, визначення, пояснення написання слів, розставлення розділових знаків, граматичний і фонетичний розбір тощо. Письмові вправи за своїм змістом, спрямуванням, цільовою настановою –граматичні, орфографічні, пунктуаційні, граматико-стилістичні, на повторення, хоч останніх, правда, обмаль.

Чимало завдань оригінальних, що спрямовують учнів на самостійну роботу, на спостереження і відповідні висновки. Є і на розвиток мовлення.

Джерелом для практичної частини слугували суцільні тексти (вірші, уривки з художньої прози, нариси тощо), речення, а також окремі слова і словосполучення. Зміст текстового матеріалу різноманітний. Порівняно з підручником А.О.Загородського текстів тут менше, більше вправ складено з окремих речень, слів і словосполучень. Таке співвідношення давало змогу краще проводити спостереження над мовними фактами, правилами і було позитивним.

Кількість вправ цілком достатня, розташовані вони так, щоб забезпечити поступовий перехід од простих до складних видів роботи. Є вправи на порівняння окремих явищ в українській і російській мовах, що допомагало краще засвоїти матеріал у школах з російською мовою навчання. Ділові та художні тексти відповідають віковим особливостям учнів, цінні з навчально-виховного погляду, забезпечували повторення матеріалу.

Заслуговує позитивної оцінки багате і різноманітне унаочнення. Крім таблиць відмінювання і схем, у викладі теоретичного матеріалу автори використовували жирний шрифт, підкреслення, виділення в окремі колонки, лінії тощо (сс. 60, 64, 108, 117, 118, 127, 128, 129, 140 та ін.). Таке унаочнення зробило текст підручника дуже виразним, а зміст – зрозумілішим для учня. Використовуються прийоми зіставлень, порівнянь, тлумачення слів у вигляді таблиць.

Характеризуючи „Українську мову” загалом позитивно, рецензенти А.І. Перепада та Є.М. Кудрицький принагідно зазначали, що в ньому є чимало “недоречного, недосконалого, не до кінця продуманого. Недоліком цього підручника, як і попередніх, є намагання в усьому наслідувати, копіювати підручник з російської граматики... в будові, визначеннях, характері вправ” (Українська мова в школі. – 1956. – № 5. – С. 81). Окремі місця були просто перекладом з підручника російської мови, особливо в теоретичній частині, що фактично засвідчувало ігнорування специфіки української мови.

Подрібнення матеріалу на велику кількість параграфів (162), не скрізь логічний і послідовний виклад, окремі неточності, ускладнені формулювання не

сприяли формуванню цілісних уявлень про певні граматичні явища, правила та їх практичне вживання.

Ураховуючи критичні зауваження рецензентів, автори доопрацьовували підручник, переробляли, вдосконалювали. Перевидавався він багато разів; 10-е, останнє, видання здійснено в 1966 р. Книжка була підґрунтям для створення в подальшому підручників нового типу. Для вивчення синтаксису української мови в середніх школах використовували “Граматику української мови”, укладену А.О. Загородським. 1956 р. книжка вийшла одинадцятим виданням. Свого часу підручник задовольняв потреби школи, проте згодом, навіть за всіх позитивних рис, не міг забезпечити виконання зрослих вимог, застарів. Щоб наблизити до життя, його переробляли і доповнювали інші вчені (А.О. Загородського не стало в 1948 р.), часто виходячи з власних міркувань, що не завжди відповідали настановам автора.

Потреба в новому підручнику з синтаксису була очевидна. 1957 р. вийшла “Українська мова” А.П.Медушевського і М.К.Тищенка [6]. Книжка багато разів перевидавалася. Автори переробляли, змінювали, доповнювали її відповідно до критичних зауважень. 3-є видання було здійснене 1960 р. (189 с.), 7-е 1965 (189 с.), 14-е – в 1972 р. (192 с.).

Новий підручник мав значні переваги порівняно з підручником А.О. Загородського. Автори під час його укладання врахували вимоги програми. У викладі граматичних правил і теоретичних положень додержано принципу послідовності з урахуванням вікових особливостей учнів. Він забезпечував наступність у навчанні української мови і систематичне повторення матеріалу з орфографії, фонетики, морфології.

Теоретичний матеріал викладено у параграфах досить повно. Це давало змогу вчителю використовувати його на різних етапах уроку. Усі визначення узгоджено з формулюваннями їх у підручнику російської мови, що для двомовних шкіл України було дуже важливо.

Слід зауважити про деяку розбіжність у послідовності викладу матеріалу з термінології у програмі і підручнику: в проекті програми використано терміни *типи* простих речень, *дефіс*, у підручнику - *види*, *риска*. Очевидно, варто було б ужити обидва терміни, що збагачувало б мову учнів. Інколи спостерігається

непослідовність у викладі теорії, хоча ілюстративний матеріал вдалий. Прикро, що окремі визначення ілюструються недостатньо.

З методичного погляду матеріал для практичної частини тут багатший і різноманітніший, ніж у підручнику А.О. Загородського. Вправи переважно відповідають методичним вимогам, речення дібрано з урахуванням найновіших досягнень лінгвістичної науки і дидактичних вимог до них.

У практичній частині до кожного параграфа є велика кількість вправ, різних за змістом і способом виконання. Загалом цю частину підручника автори уклали, дотримуючись традицій підручників: спочатку йде основний практичний матеріал для спостереження і висновків, за ним – для самостійної роботи, але з найпростішим завданням, яке згодом, у подальших варіативних змінах, поступово ускладнюється. Після вправ тренувального характеру вміщено завдання на удосконалення пунктуаційних умінь, повторення орфографії. Матеріал для повторення орфографії у зв'язку з вивченням синтаксису вкраплюється у вправи із завданням стилістичного характеру, проте це робиться, сказати б, непослідовно.

Заслуговує схвалення належна увага до закріплення вивченого. Подані в підручнику вправи спонукають учня повторювати найскладніші випадки правопису, пов'язані з фонетикою, морфологією та пунктуацією. Є вправи на різні види граматичного розбору, як ефективна форма повторення і систематизації програмового матеріалу. Зазначимо, що кількість їх на узагальнення вивченого, на вироблення умінь складати ділові папери, для лексичної роботи недостатня.

Рецензенти М.А. Жовтобрюх, Я.С. Шлаган, Г.З. Губенко високо оцінили підручник, підкреслили, що, попри недогляди, недоробки й упущення, він “доброякісний і досконалий” (Українська мова в школі. – 1961. – № 4. – С. 82). “Структура підручника, загальна якість теоретичного і практичного матеріалу, легкість і доступність у викладі, відповідність його віковим особливостям учнів не викликають будь-яких заперечень” (Українська мова в школі. – 1957. – № 5. – С. 88–89)

Висновок однозначний: підручник А.П. Медушевського і М.К. Тищенка в цілому задовольняв потреби школи. Авторам вдалося розв'язати цілу низку важливих проблем, особливо в практичній частині підручника, що належним

чином оцінили вчителі мови, оскільки він відповідав вимогам програми, допомагав урізноманітнювати роботу на уроці, зробити її ефективнішою, активізувати учнів, зокрема й через систематичне повторення матеріалу.

Висновки. З огляду на висловлене, підкреслимо, що в 40–50-х роках докорінно поліпшилася вся система навчання мови. Завдання вчителя в цей час незмірно зросли, працювати по-старому школа вже не могла. Педагоги невтомно шукали нових форм і методів викладання, намагаючись активізувати навчальний процес, використовуючи всі можливості для піднесення грамотності та мовної культури учнів. Зміст шкільних підручників мови помітно вдосконалювався, формувалися нові методичні засади її вивчення, розроблялися нові форми і методи навчання. Поцінуючи в них позитивне, зазначимо деяку переобтяженість їх теоретичним матеріалом, одноманітність завдань, обмаль вправ з розвитку мовлення. Загалом стабільні підручники щодо змісту і з точки зору методики відповідали тим вимогам, що ставилися перед ними, були підґрунтям для подальших педагогічних надбань, хоча наявність чималої кількості недоглядів, нехай і дрібних, негативно відбивалися на роботі з ними учнів і вчителів, на якості засвоєння матеріалу.

Список використаних джерел

1. Загородський А.О. Граматика української мови: Ч. I. Морфологія: Підручн. для неповн. середн. і середн. шк. – К.; Х.: Рад. шк., 1938.; 2-е вид. – К.; Х.: Рад. шк., 1939 р. – 137 с.

2. Загородський А.О. Граматика української мови: Ч. I. Фонетика і морфологія: Підручник для 5–6 класу семирічної та середньої школи. – Вид. 12-е, перероб. – К.: Рад. шк., 1951. – 27 с; вид. 13-е. – К.: Рад. шк., 1952. – 127 с.; вид. 17-е. – К.: Рад. шк., 1956.

3. Загородський А.О. Граматика української мови. Частина II. Синтаксис: Підручник для неповної середньої і середньої школи. – 1-е вид. – К.: Рад. шк., 1946; 3-є вид. (випр. і доповн.). – К.: Рад. шк., 1948; 4-е вид. – К.: Рад. шк., 1949. – 196 с.

4. Кулик Б.М. і Кудрицький Й.Я. Граматика української мови. Ч. II Синтаксис: Підручн. для неповн. середн. і середн. школи з рос. мовою навч. – 2-е вид. – К.: Рад. шк. 240 с.
5. Кулик Б.М. і Кулик А.М. Українська мова. Ч. I (фонетика і морфологія). – К.: Рад. шк., 1955. – 276 с.
6. Медушевський А.П., Тищенко М.К. Українська мова. 7-й клас. – К.: Рад. шк., 1973. – 128 с.
7. Шутько В. Українська мова. – К.: Рад. шк., 1948. – 114 с.

Анотація. У статті висвітлено основні проблеми, які розв’язували методисти, лінгводидакти в 40 – 50-х роках минулого століття. Розкрито погляди науковців на зміст і побудову шкільних підручників з української мови, визначено їхній внесок у теорію і методику навчання. Спадщину вчених досліджено в контексті розвитку методики навчання української мови з урахуванням еволюції поглядів відповідно до вимог часу.

Ключові слова: українська мова, методика навчання української мови, середня школа, теорія і практика навчання, підручники і посібники з української мови, методи і прийоми навчання,

Аннотация. В статье освещены основные проблемы, решаемые методистами, лингводидактами в 40 – 50-х годах прошлого столетия, раскрыты их взгляды ученых на содержание и построение школьных учебников по украинскому языку, определено их вклад в теорию и практику обучения. Наследие ученых исследовано в контексте развития методики обучения украинскому языку с учетом эволюции взглядов соответственно с требованием времени.

Ключевые слова: украинский язык, методика обучения украинскому языку, средняя школа, теория и практика обучения, учебники и пособия по украинскому языку, методы и приемы обучения.

Abstract. The article highlights the main problems that rozvyazuvaly Methodists, lnhvodydakty 40 - 50 years of the last century. Revealed scholarly views on the content of school textbooks and the construction of the Ukrainian language,

defined their contribution to the theory and methodology of teaching. Legacy scientists studied in the context of Ukrainian language teaching methods taking into account the evolution of views in accordance with the requirements of the time.

Key words: Ukrainian language, methods of teaching Ukrainian language school, theory and practice of teaching, textbooks and manuals on the Ukrainian

l
a
n
g
u
a
g
e
,

m
e
t
h
o
d
s

a
n
d

t
e
c
h
n
i